

Keskustelua – Diskussion

Aittoa akateemista ajattelua

Professori Hannu Katajamäki on pääkirjoituksessaan (*Terra* 125: 2) huolissaan sekä suomenkielisen maantieteen näivettymisestä että aidon ajattelun katoamisesta kotimaisesta maantieteellisestä tutkimuksesta ja opetuksesta. Katajamäki käyttää kirjoituksessaan aluekehitystutkimusta esimerkkinä joidenkin maantieteilijöiden etääntymisestä ”reaalitodellisuudesta” ja näpertelystä ”aluekehityksen arjen kannalta etäisien kysymysten parissa” (Katajamäki 2013: 56). Syyksi tähän kehitykseen kirjoittaja näkee alan tutkijoiden harjoittaman arvovallan politiikan kosiskelun, jonka seurauksena aito ajattelu ja siitä kumpuava selkeä ja täsmällinen aluekehityksen kehityskuluista puhuminen ja kirjoittaminen ovat vaarassa hävitä. Kirjoituksensa loppukaneettina Katajamäki toteaa, että maantieteen kehittämisen ei tulisi rakentua tiedepoliittisten muotivirtausten varaan. Sen sijaan sen ”on edettävä maantieteen suuren linjan mukaisesti” ymmärtäen ”aidon ja akateemisen ajattelun kohtalonyhteyden sekä yhdenvertaisuuden tieteenalamme kukoistuksen turvaamisessa” (Katajamäki 2013: 56).

Katajamäen kirjoitus on ajankohtainen ja ansioikas. Hänen huoleensa suomenkielisen ja englanninkielisen maantieteellisen julkaisemisen epäsuhdasta on helppo yhtyä. Samoin Katajamäen aluekehitystutkimukseen liittyvä kritiikki käsittevyörytyksestä ja mallintamisvimmastasta on helppo allekirjoittaa. Aluekehitykseen liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa toistellaan muotitermejä, kuten vaikkapa ”alueellista kilpailukykyä” (*competitiveness*), ”alueellista sitkeyttä” (*resilience*) tai ”pehmeitä tiloja” (*soft spaces*), määrittelemättä niitä tarkasti tai analysoimatta niiden suhdetta kulloiseenkin ajalliseen ja tilalliseen kontekstiin.

Katajamäen kirjoituksessa on kuitenkin muutamia kohtia, joihin katson aiheelliseksi ottaa kantaa maantieteilijänä ja aluekehittämisselityksen tutkijana. Keskityn kirjoituksessani erityisesti Katajamäen esimerkkinään käyttämään aluekehitykseen ja siihen liittyvään julkaisupolitiikkaan. Puheenvuoroni liittyy kuitenkin olennaisella tavalla siihen, miten maantieteilijät ymmärtävät alansa tehtävän tieteenalana ja oppiaineena, tai millaiseksi he hahmottavat maantieteen ”periolemuksen” ja ”suuren linjan”, kuten Katajamäki asian ilmaisee.

Kummeksun Katajamäen näkemystä aidon ajattelun katoamisesta sekä sen tueksi rakennettua normatiivista vastakkainasettelua aidon ajattelun ja

”akateemisen ajattelun” (joka kirjoituksen perusteella edustaa siis epäaitoa ajattelua) välille. Aidolla ajattelijalla Katajamäki (2013: 55) viittaa tutkijaan, joka on ”tosissaan eikä kosiskele kuulijoihin”, ja jolla ”on halu ajatella itse”. Aidon ajattelijan pyrkimyksenä on Katajamäen (2013: 56) mukaan ”maailman parantaminen reaalityodellisuuden kytkeytyvien kysymyksenasettelujen ja toimenpidesuositusten kautta”. Aitoja ajattelijoita ovat siis esimerkiksi eurooppalaiset aluesuunnittelijat, jotka pyrkivät tutkimuksellaan ratkaisemaan ”Euroopan alueen” suunnitteluun liittyviä ongelmia.

Akateeminen ajattelija puolestaan edustaa Katajamäelle tästä todellisuudesta etääntynyttä snobbailevaa teoreetikkoa, jota arvovallan politiikka (kansainvälinen eli englanninkielinen tiedeyhteisö) pitää pihdeissään. Edellä mainitun perusteella on myös pääteltävissä, että akateeminen ajattelija ei ole tosissaan, eikä hänellä ole halua ajatella itse. Akateemiset ajattelijat ovat Katajamäen näkemyksen mukaan unohtaneet kansainvälisten kosiopuuhiensa kiihottamina maantieteen suuren linjan. He ovat etääntyneet aluekehityksen todellisista ongelmista ja heidän tutkimuksensa on näpertelyä, joka ”palvelee vain etäisesti yhteiskunnallisesta todellisuudesta nousevia tietotarpeita” (Katajamäki 2013: 56).

Katajamäen puheenvuorossa on kaikuja vuosikymmeniä vallinneesta ajattelusta, jonka mukaan maantiede (ja erityisesti aluekehitystutkimus, jota kirjoittaja pitää yhtenä maantieteellisen tutkimuksen ytimenä) on soveltava, systemaattiseen empiriseen havainnointiin perustuva tiede. Ajattelu juontaa juurensa 1960-luvulla käynnistyneeseen soveltavan aluetutkimuksen esiinnoon. Tämä suuntaus vahvisti maantieteen asemaa hallinnon tarpeita palvelevana tieteenä, joka diagnosoi alueiden ongelmia ja etsii parannuskeinoja havaittuihin ongelmiin (Moisio 2012: 140). Tällaista ajattelua kuvaa hyvin lausahdus, jonka mukaan ”lääkärit hoitavat ihmisiä mutta maantieteilijät kokonaisuuksia alueita”, kuten eräs viime vuosisadan puolella vaikuttanut pitkän linjan aluekehitystutkija on kollegoideni mukaan ylpeänä todennut. Katajamäen pääkirjoituksessa näitä alueita puoskaroivia maestrosuunnittelijoita ja -kehittäjiä edustavat aidot ajattelijat, joiden jalat ovat tiukasti kiinni ”empirisessä todellisuudessa”.

Aluekehittämisen tutkijan näkökulmasta Katajamäen aluekehitystutkimusta ja koskeva kritiikki

on aiheellista, sillä arvovallan politiikka pitää aluekehitystutkijoita pihdeissään. Pihdeissä eivät kuitenkaan ole akateemiset ajattelijat vaan ne ”aidot ajattelijat”, jotka viihtyvät poliittisen vallan liepeillä ja saavat ammatillisen ja taloudellisen täyttymyksensä politiikkaa kosiskelevalla puheparrella. Pihtejä pitelevää arvovallan politiikkaa ei myöskään edusta kansainvälinen tiedeyhteisö vaan kansainvälinen poliittinen yhteisö.

Aluekehitystutkimuksen kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa myötäillään usein poliittisesti hyväksytyjä ajattelutapoja ja toistellaan poliittisesti suosittuja käsitteitä. Yhtäältä tiettyjen käsitteiden ja lähestymistapojen toistaminen voivat olla osoitus tutkijan strategisesta pelisilmästä. Leväperäinen käsitteiden viljely ja vallitsevan poliittisen tuulen mukana purjehtiminen saattavat avata ulkopuolisia rahahanoja tutkijalle ja näin toimia ponnahduslautana omalle akateemiselle tai poliittiselle uralle (vrt. Lovering 1999; Moisio & Luukkonen 2013). Toisaalta aluekehitystutkimukselle on usein ominaista käytännön politiikan tekemisen ja akateemisen tutkimuksen läheinen suhde. Esimerkiksi eurooppalaisessa kontekstissa alue-suunnittelijat liikkuvat usein politiikanteon ja akateemisen tutkimuksen välisellä harmaalla vyöhykkeellä, jossa poliittisten ideoiden legitimoiminen tieteen kautta on hyvin tavanomaista (Phelps & Tewdwr-Jones 2008).

Katajamäen vaatimus aluekehitystutkimuksen ja maantieteen vahvemmasta kiinnittymisestä ”realitodellisuuteen” sopii hyvin yhteen nykyisen eurooppalaisen poliittisen ilmapiirin kanssa. Poliitikot kiistävät politikoinnin ja vetoavat faktoihin – olipa kyse sitten varuskuntien lakkauttamisesta tai eurokriisin hallinnasta. Tiedon ja asiantuntijuuden rooli on kasvanut myös aluepolitiikan piirissä. Aluepoliittisten kehittämis-toimenpiteiden ja uudistusten yhteydessä vedotaan kiistattomiin tosiasioihin, ei arvoihin. Esimerkiksi Suomessa meneillään olevia kuntauudistuksia perustellaan kansallisessa ja kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneilla muutoksilla, jotka väistämättä edellyttävät ”merkittäviä ja nopeita uudistuksia” (Valtiovarainministeriö 2012: 18). Euroopan unionin aluepoliittista päätöksentekoa keskeisesti tukevan ESPON 2014–2020 -tutkimusohjelman ohjelma-asiakirjassa kuluva vuosikymmen on puolestaan nimetty ajan henkeen sopivasti ”alueellisen evidenssin vuosikymmeneksi” (ESPON 2007).

Epävakaana aikoina selkeille ja yleiskielisille näkemyksille on tilausta. Tämä avaa mahdollisuuksia sellaisille ajattelijajoille, jotka eivät näprää vaikeaselkoisilla käsitteillä vaan nojaavat vakuuttaviin empiirisiin todisteisiin ja tuottavat niiden

pohjalta selkeitä toimenpidesuosituksia. Vaarana on kuitenkin, että aito akateeminen ajattelu vaivataan ja ääneen pääsevät vain sellaiset pikkukissat, jotka kehräävät vallitsevan poliittisen ilmapiirin kannalta suotuisinta säveltä (esim. Silfverberg & Vehkoo 2013).

Jos Katajamäen haikailema suuren linjan suomalainen maantiede vahvistui sille 1900-luvun puolivälissä löytyneen kansallisen yhteiskunta-poliittisen tehtävän myötä (ks. Moisio 2012), on suomalaista maantiedettä näkemykseni mukaan viime vuosien aikana vahvistanut nimenomaan kiinnittyminen kansainväliseen tiedeyhteisöön. Aidosta akateemisesta ajattelusta on syytä kiinni erityisesti nyt kun ulkopuolisen rahoituksen merkitys yliopistoille on kasvanut. Tällaisen ajattelun kehittämiseksi kriittinen ja asiantunteva kansainvälinen akateeminen yhteisö on tarjonnut omalla tutkijanurallani erinomaiset puitteet.

Kiitokset

Kiitän professori Sami Moisiota hänen osuvista huomioistaan liittyen suomalaisen maantieteen kehitykseen.

KIRJALLISUUS

- ESPON (2007). ESPON 2013 PROGRAMME. European observation network on territorial development and cohesion. Adopted by European Commission Decision C(2007) 5313 of 7 November 2007.
- Katajamäki, H. (2013). Maantiede ei saa hukata aitoa ajattelua. *Terra* 125: 2, 55–56.
- Lovering J (1999). Theory led by policy: The inadequacies of the ‘New Regionalism’ (Illustrated from the case of Wales). *International Journal of Urban and Regional Research* 23: 2, 379–395.
- Moisio, S. (2012). *Valtio, alue, politiikka*. 357 s. Vastapaino, Tampere.
- Moisio, S. & J. Luukkonen (2013). *lähetetty käsikirjoitus*. European spatial planning as governmentality: An inquiry into rationalities, techniques and manifestations. *Environment and Planning C*.
- Phelps N. A. & M. Tewdwr-Jones (2008). If geography is anything, maybe it’s planning’s alter ego? Reflections on policy relevance in two disciplines concerned with place and space. *Transactions of the Institute of British Geographers* 33: 4, 566–584.
- Silfverberg, A. & J. Vehkoo (2013). Himasen etiikka. 8.10.2013. <longplay.fi/himasen_etiikka>.
- Valtiovarainministeriö (2012). Elinvoimainen kunta- ja palvelurakenne. Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvitys. Osa I Selvitysosa. *Valtiovarainministeriön julkaisuja* 5A. 242 s.

JUHO LUUKKONEN
Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto